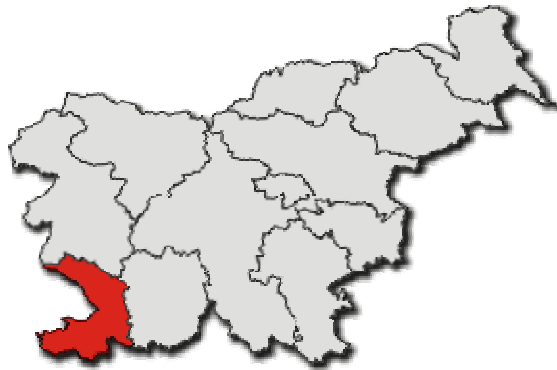

EUROREG
Regije, etnične manjšine in evropska integracija

Poročilo: Italijanska narodna skupnost v Slovenski Istri

Šesti okvirni program Evropske unije
(Prioriteta 7: Državljeni in vladanje v družbi znanja)

Ksenija Šabec
Univerza v Ljubljani
Center za preučevanje kulture in religije

Slovenska Istra, kjer živi Italijanska narodna skupnost v Sloveniji, je del Obalno-kraške statistične regije oziroma del Primorske zgodovinske in geografske regije

Italijanska narodna skupnost v Slovenski Istri

Italijani kot del italijanske narodne skupnosti v Sloveniji živijo v obmejni regiji z Italijo, ki je z zgodovinskega in geografskega vidika poimenovana Primorska, sicer pa spada v Obalno-kraško statistično regijo. Čeprav obmejno področje, ki je upravičeno do programov čezmejnega sodelovanja med Italijo in Slovenijo (Phare v preteklosti in Interreg III A Italija – Slovenija danes), vključuje tudi Goriško statistično regijo na slovenski strani meje, študija tega dela ne obravnava, saj tu ni prisotna Italijanska narodna skupnost. Na etnično mešanem ozemlju v Slovenski Istri (občine Koper, Izola in Piran) je delež Italijanov glede na celotno prebivalstvo izrazitejši samo v kraju Strunjan/Strugnano (približno 20 %), medtem ko drugje le redko preseže 10 %, skupni delež pa je v povprečju pod 5 %. Največji del Italijanske narodne skupnosti v Sloveniji – približno 75 % - živi v urbanih središčih, kjer sicer predstavljajo le majhen del celotne populacije.

Država je slovenskim Italijanom (in Madžarom) dodelila status “narodne skupnosti” in jim s tem zagotovila popolno zakonsko zaščito njihovih kolektivnih in individualnih pravic. Glede na popis prebivalstva leta 2002 živi v Sloveniji 2,258 pripadnikov (0,11 %) Italijanske skupnosti. Na začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja je njen velik del predstavljala starejša generacija, medtem ko je bilo zaznati komaj rahel dvig števila mlajše populacije. Število tistih, ki so za svoj materni jezik navedli italijanščino, je večje od tistih, ki so se po etnični pripadnosti označili za Italijane (3,762 (0,2 %) po zadnjem popisu leta 2002). Upad glede na etnično pripadnost v obdobju 1991-2002 bi bil zato občutno nižji, če bi upoštevali tudi opredeljenost glede maternega jezika. Upada števila pripadnikov Italijanske narodne skupnosti tako ne moremo pripisati zgolj asimilacijskemu ali emigracijskemu dejavniku, pač pa je potrebno upoštevati tudi metodološki dejavnik (spremenjeni načini pridobivanja podatkov pri zadnjem popisu itd.).

Po ustavnih spremembah še v bivši Jugoslaviji leta 1974 (večja avtonomija posameznih jugoslovanskih pokrajin) je Italijanska narodna skupnost postala družbenopolitično in neodvisno organizirana v okviru samoupravnih interesnih skupnosti italijanske narodnosti Koper, Izola in Piran in njihove krovne organizacije Obalne samoupravne skupnosti italijanske narodnosti. Te organizacije so služile kot instrument zaščite posebnih pravic, ki jih je manjšinoma zagotavljala država. V času socialistične Jugoslavije je sicer obstajala tudi Italijanska unija s sedežema v Reki in Kopru, ki je predstavljala skupno organizacijo italijanskih skupnosti v Sloveniji in na Hrvaškem. Danes je ta registrirana kot društvo, ki skrbi za ohranitev in razvoj italijanske kulture in jezikovne identitete Italijanske narodne skupnosti. Njen namen je tudi vzdrževati in krepiti odnose z Italijansko narodno skupnostjo na Hrvaškem in z matično državo Italijo. Registrirana je tako v Sloveniji kot na Hrvaškem s sedežema v Kopru in Reki.

Kot že omenjeno, se člani Italijanske narodne skupnosti pogosto identificirajo na podlagi svojega jezika. Obenem pa je očitna tudi visoka stopnja izražene lojalnosti do slovenske države; za svoj dom priznavajo Slovensko Istro. Prisotnost Italijanske narodne skupnosti v Slovenski Istri je očitna po dvojezičnih javnih napisih in oznakah, dvojezičnih osebnih izkaznicah in potnih listih, tudi visoki stopnji mešanih zakonov itd.

Projekt EUROREG: Študija Italijanske narodne skupnosti v Slovenski Istri

Pričujoče poročilo bo izpostavilo glavne ugotovitve in probleme, ki se pojavljajo v zvezi z Italijansko narodno skupnostjo v Sloveniji in ki bi jih bilo treba temeljiteje upoštevati v prihodnosti. Poleg tega bodo na koncu sledila tudi nekatera priporočila za hitrejšo in učinkovitejšo rešitev težav, s katerimi se srečujejo slovenski Italijani.

V skladu s cilji projekta je omenjena študija primera poskušala odgovoriti na naslednja štiri raziskovalna vprašanja:

- 1) Kakšni so učinki evropskih integracij in pobud za čezmejno sodelovanje z vidika Italijanske narodne skupnosti oziroma pravic njenih pripadnikov, njihove zaščite, politične participacije, družbenoekonomske aktivnosti, kulturne vitalnosti in mobilizacije po razpadu komunističnega režima in ustanovitvi samostojne Slovenije (in Hrvaške) v primerjavi z razmerami v bivši Jugoslaviji?
- 2) Kako in v kakšnem obsegu je Italijanska narodna skupnost v Sloveniji vključena v projekte čezmejnega sodelovanja? Ali to čezmejno sodelovanje spodbuja integracijo manjšinske in večinske (matične) populacije (Italijanov v Sloveniji in Italijanov v Italiji) ali obeh manjšinskih populacij (Italijanov v Sloveniji in Slovencev v Italiji)?
- 3) Katere so glavne nevarnosti za manjšinsko identiteto, njeno kulturo in interese, ki jih predstavlja multikulturno evropsko okolje z vidika intervjuvancev?
- 4) Kako predstavniki manjšine in večine dojemajo svojo regionalno ali nacionalno-etnično identiteto v povezavi z Evropsko unijo in evropskimi vrednotami?

Glavne ugotovitve

- Kar se tiče **izvršitve manjšinskih pravic Italijanske narodne skupnosti v Sloveniji**, je bilo doseženega razmeroma malo tako v kontekstu evropskih integracijskih procesov in pobud za čezmejno sodelovanje v zvezi z Italijansko skupnostjo kot v primerjalnem kontekstu po propadu Jugoslavije in komunističnega sistema ter nastanku samostojne slovenske države in demokratične politične ureditve. Še več, pripadniki Italijanske skupnosti opažajo celo izrazitejše napetosti z večinskim prebivalstvom (čeprav je res, da je to v splošnem omejeno na majhne oziroma specifične skupine posameznikov). Poleg tega se je avtonomija Italijanske skupnosti na gospodarskem področju v spremenjenih okoliščinah tržnega sistema znašla v še bolj negotovih razmerah. Vlada namreč še vedno ni izpolnila svoje obveznosti na področju zagotovitve temeljev, ki bi Italijanski skupnosti omogočili njeno večjo ekonomsko samostojnost. Tako bivše zvezne jugoslovanske ustave (1946, 1953, 1974) kot zakonodaja posameznih republik in avtonomnih pokrajin v preteklosti so eksplicitno zagotavljali zaščito etničnih manjšin. Teoretično so bili jugoslovanski standardi na tem področju celo višji od drugih tedanjih evropskih držav, v praksi pa je obstajal razkorak med teorijo in prakso, ki je bil prisoten že v bivši skupni državi, ohranil – ali nemara celo okrepil - pa se je tudi v neodvisni demoratični Sloveniji.

Razpad Jugoslavije nedvomno predstavlja najpomembnejšo točko preobrata v povojni zgodovini vseh njenih držav naslednic. Z vidika Italijanske narodne skupnosti v Sloveniji je bil ta preobrat bolj ekonomski kot politični. Prejšnji režim je namreč, iz političnih in ideoloških razlogov, izkoriščal prisotnost in pravno zaščito Italijanske skupnosti ob vsaki možni priložnosti, saj je na ta način skušal dokazati Zahodni Evropi (predvsem Italiji in Avstriji) strpnost in demokratičnost jugoslovanske države

na primeru odnosa do Italijanske skupnosti in njenega urejenega položaja. Do podobnega fenomena je prišlo tudi v času slovenskega osamosvajanja, ko je nova nastajajoča država potrebovala mednarodno priznanje njenih demokratičnih standardov, zakonodaje itd., ki naj bi se najbolj kazal prav na področju ravnanja države s svojimi manjšinami. Ključni moment pa je seveda ostal, kot že rečeno, v nekonsistentni implementaciji napisanih zakonov v praksi.

- Drugi cilj projekta se je nanašal na **vklučenost Italijanske narodne skupnosti v programe čezmejnega sodelovanja**. Tudi tu je zaznati določeno kontinuiteto z obdobjem pred osamosvojitvijo slovenske države. Že v bivši Jugoslaviji (zlasti od šestdesetih let prejšnjega stoletja naprej z odprtjem meja) se je tako politični kot ekonomski in geografski položaj Slovenije na področju čezmejnega sodelovanja vse bolj krepil. Najprej je to postalo očitno v okviru Delovne skupine Alpe-Jadran, ki je delovala na področju Srednje Evrope, nato v Srednjeevropski pobudi in končno v celotnem evropskem prostoru. Prednosti omenjenega položaja Slovenije so se samo še stopnjevale zlasti po padcu vzhodnega bloka in poznejšem članstvu v Evropski uniji. Vse intenzivnejši razvoj obmejnih regij in povezave med regijami ter preko nacionalnih meja so zagotovili še dodatne možnosti tako slovenskim manjšinam v sosednjih državah kot Italijanski in Madžarski narodni skupnosti v Sloveniji. Te možnosti so ponujale potencialno vidnejšo vlogo pri ustvarjanju gospodarskih, kulturnih in drugih povezav med slovensko državo in njenimi sosedami. Odprtje meja je še posebej pospešilo ekonomski razvoj obmejnih regij zlasti na slovenski strani. Če povzamemo, razpad Jugoslavije, ustanovitev dveh novih suverenih držav (Slovenije in Hrvaške), tranzicijski proces iz komunističnega v demokratični sistem, vzpostavitev svobodne tržne ekonomije in ne nazadnje evropsko vključevanje ter njegove finančne in druge možnosti so vplivali na obmejno regijo in posredno tudi na položaj tamkajšnje Italijanske narodne skupnosti. Opravljeni intervjuji so izpostavili tri pomembne posledice vseh teh sprememb: razdelitev Italijanske narodne skupnosti med dve samostojni in suvereni državi (Slovenijo in Hrvaško), ki je bila dodatno okrepljena z vstopom samo ene države v Evropsko unijo leta 2004; gospodarska šibkost in odvisnost Italijanske skupnosti od državnih subvencij in politični pomen evropskih integracij in priložnosti čezmejnega sodelovanja. Po omenjenih spremembah v začetku devetdesetih let so namreč Italijani z obeh strani novo ustanovljene slovensko-hrvaške meje začeli izgubljati pripravljenost in interes reševanja obmejnih zadev. Pri tem je potrebno opozoriti na pomembno dejstvo, ki se kaže v tem, da Italijanska skupnost na Hrvaškem, ki je številčno močnejša (približno 20.000) v primerjavi s slovensko (približno 2.000), izraža večjo pripadnost italijanski identiteti kot skupnosti v Sloveniji. S tega vidika bo evropsko združevanje pomembno vplivalo na Italijansko skupnost v celotni Istri, še zlasti pa v njenem slovenskem delu, po vstopu tudi Hrvaške v Evropsko unijo, ko bodo meje med Slovenijo in Hrvaško ponovno postale manj rigidne.

Po vstopu Slovenije v Evropsko unijo ni bilo več potrebe, da bi manjšinske skupnosti še legitimirale demokratične vrednote slovenske države. Še več, slovenska vlada je izgubila politično voljo, da bi konkretno pomagala Italijanski skupnosti pri njeni ekonomski osamosvojitvi (kar je najbrž najbolj žgoč problem skupnosti danes). Prehod iz socialističnega centralnoplaniranega sistema v pogoje svobodnega tržišča se je tako na nek način izkazal pomanjkljiv z vidika Italijanske skupnosti, saj jo postavlja v popolnoma drugačen položaj od tistega, v katerem deluje na primer slovenska manjšina v Italiji. Družbenoekonomske okoliščine v povojni Jugoslaviji namreč niso

spodbujale razmaha gospodarstva in trgovine tako na splošno kot tudi v primeru Italijanske skupnosti. Posledično danes – šestdeset let pozneje – Italijanska skupnost še vedno občuti šibkost svoje lastne ekonomske podlage. Ta pa pomembno vpliva na vse druge aktivnosti skupnosti (kulturo, šport itd.) in na njen splošen finančni položaj, ki bi ponovno lahko spodbujal njeno neodvisnost in avtonomijo. Ob odsotnosti le-te je skupnost kategorično odvisna od države in lokalnih oblasti. Položaj še dodatno slabi dejstvo, da se sredstva za narodne skupnosti zmanjšujejo ali v najboljšem primeru ostajajo ista. Kar se tiče možnosti, ki jih ponujajo programi čezmejnega sodelovanja v okviru Evropske unije, so ti izredno omejeni in niso namenjeni dolgoročnim investicijam, pač pa zgolj začetnim ukrepom, ki bi spodbudili spremembe in vodili v dolgoročno sodelovanje med posameznimi regijami (da bi torej tako država kot posamezniki začeli razmišljati v razvojnem smislu in da bi se sodelovanje med regionalnimi skupnostmi nadaljevalo tudi potem, ko bi bili posamezni čezmejni programi formalno zaključeni). Ker je Slovenija pravzaprav šele na začetku programskega obdobja, bodo dejanski učinki evropskih programov opazni šele na koncu tega obdobja, to je okoli leta 2010.

Čezmejni projekti so pogosto namenjeni regijam, ki so zgodovinsko predstavljale področja napetosti. Slovensko-italijanska čezmejna regija tako vključuje področja, kjer je bil politični vpliv prevladujočih regionalnih vlad odločilen. To je lahko eden izmed razlogov, zakaj se je tu vzpostavilo predvsem sodelovanje med dvema manjšinama in ne toliko med manjšino in večino. Sodelovanje med Italijansko skupnostjo v Sloveniji in slovensko manjšino v Italiji se je namreč pojavilo iz povsem konkretnih skupnih interesov in potrebe po uresničenju določenih ciljev preko sodelovanja. Ta vzorec v preteklosti preprosto ni obstajal. Realne in konkretne priložnosti so spodbudile realno in konkretno sodelovanje, saj so specifični interesi vsako od skupnosti prisilili v sodelovanje v projektih. Pojav tega tesnega in pozitivnega sodelovanja med slovensko manjšino v Italiji in italijansko v Sloveniji kaže na pomembne ugotovitve. Ena od teh je, da manjšine ne smejo biti uporabljene kot instrument države v procesih pogajanj med državnimi institucijami in vlado. Manjšine imajo namreč včasih podobne težave kot večinska populacija, zato so sodelovanje in interakcije veliko boljši in učinkovitejši način za iskanje rešitev kot instrumentalizacija manjšinskih skupin. Druga pomembna ugotovitev je, da lahko čezmejni projekti manjšine potegnejo iz njihovega pogostokrat izoliranega okolja. Manjšine se namreč morajo vključevati v širše okolje in morajo biti integrirane kot enakopravne akterke v slovenske in italijanske (večinske) institucije. Glavni problem Italijanske skupnosti v Sloveniji je prav v tem, da naj bi bilo (pre)malo povezav in sodelovanja s pripadniki večinske skupnosti. Težava pri aktivnejšem vključevanju Italijanske skupnosti v čezmejne projekte pa je njeno pomanjkanje usposobljenih in kvalificiranih strokovnjakov, ki bi bili sposobni voditi potrebno projektno dokumentacijo ter pripravo projektov in skrbeti za njihovo izvedbo. Evropska pisarna, ki je bila v preteklem letu odprta v Kopru in naj bi služila prav temu namenu, naj bi nadomestila omenjene pomanjkljivosti. Dodatni problem, ki se pojavlja pri aktivnejšem vključevanju Italijanske skupnosti v čezmejne projekte, je pomanjkanje lastnega začetnega kapitala, ki je predpogoj za pridobitev projekta. Italijanska država bi bila v tem pogledu lahko pomemben subjekt pri podpiranju svoje manjšine v Sloveniji, toda razhajanja v zgodovinskem spominu in še vedno obstoječi predsodki na obeh straneh meje do neke mere še danes preprečujejo intenzivnejše povezovanje. Italijanska vlada (podobno kot slovenska) očitno še vedno ne razume nujnosti ekonomske samostojnosti etničnih Italijanov v Sloveniji. Do osemdesetih ali

devetdesetih let je bila Italijanska skupnost v Sloveniji namreč neprepoznava v italijanski državi in še zlasti pri tisti skupini Italijanov, ki so po drugi svetovni vojni zapustili Jugoslavijo. Zlasti zanje so bili namreč Italijani, ki so ostali v Jugoslaviji, dojeti kot izdajalci. Italijanska vlada se je ovedla te skupnosti pravzaprav šele pred približno petnajstimi leti, ko je bila Jugoslavija v razpadanju. Čeprav negativni zgodovinski spomini še vedno zamegljujejo odnose, je italijanska vlada dejansko začela podpirati Italijansko skupnost v Sloveniji predvsem preko Italijanske unije. Kljub temu pa se Italija na splošno še vedno premalo zaveda obstoja Italijanske skupnosti v Sloveniji. Ko se namreč italijanska država obrača na Italijane, ki živijo izven države, le redko omenja tudi Italijane, ki živijo v Istri, čeprav so ti – poleg švicarskih Italijanov – edina avtohtona italijanska skupnost, ki živi izven Italije.

- Tretji cilj študije je bil določiti **glavne nevarnosti, ki pretijo manjšinski identiteti, njeni kulturi in interesom**. Upoštevajoč odgovore respondentov, so glavne ovire pri intenzivnejši mobilizaciji skupnosti naslednje: nedosledno uveljavljanje dvojezičnosti, nezadostna ekonomska avtonomija, problemi povezani z izobrazbo, množičnimi mediji in družbenoekonomsko situacijo. Sicer je mobilizacijo sprožila zlasti Italijanska unija, katere aktivnosti niso več omejene zgolj na kulturno-družbene, pač pa tudi na gospodarske in politične. Po slovenski osamosvojitvi se je v Italijanski skupnosti namreč začela večja notranja razvejanost njenih organizacij. So pa številna nova društva nastala ne samo znotraj manjšinske, pač pa tudi večinske populacije, lahko torej rečemo, da je šlo za nek splošni družbeni trend. Člani Italijanske skupnosti so začeli ustanavljati nova društva zaradi različnosti interesov (na področju športa, glasbe, kulture itd.), notranjih razlik in tudi nesoglasij ter tudi na pobudo Italijanske unije. Ta društva igrajo danes pomembno vlogo v socializaciji članov skupnosti in njihove kulturne mobilizacije zlasti od nastanka samostojne Slovenije. Samoupravne skupnosti na drugi strani so vsaj do začetka devetdesetih let predstavljale predvsem politične organizacije in glavno sogovornico z državo. Reakcije večinske populacije na vznik številnih društev Italijanske skupnosti so bile različne. V nekaterih občinah je bila tovrstna aktivnost skupnosti dojeta kot povsem normalen del demokratičnih procesov, ki so spodbujali organiziranje ljudi na osnovi njihovih zasebnih interesov. V drugih pa tranzicijski prehod ni potekal na tak način in so poosamosvojitvena izražanja nacionalističnih občutij predstavljala njegov pomemben del ter se ohranila še globoko v začetek naslednjega stoletja in tisočletja. Do posameznih napetosti je sicer prihajalo tudi znotraj same Italijanske skupnosti, zlasti ko so se začele pristojnosti in interesi posameznikov v samoupravnih skupnostih in v Italijanski uniji prekrivati in postajati vse bolj kompleksni. Čeprav imajo vsi nedvomno pomembno vlogo v ohranjanju italijanske kulture in kulturne mobilizacije skupnosti, je Italijanska unija začela prevzemati mesto predstavniškega telesa Italijanske narodne skupnosti v Sloveniji, na Hrvaškem in še zlasti v Italiji ter v pogajanjih s slovensko, hrvaško in italijansko vlado. Dejansko je tudi slovenska vlada pristala na zahteve Italijanske unije v posameznih primerih, čeprav naj bi bila legitimna sogovornica z državo, kot že omenjeno, še vedno krovna samoupravna skupnost.
- Zadnji, četrti cilj projekta je bil raziskati **stališča respondentov o njihovi regionalni ali nacionalni-etnični identiteti v povezavi z Evropsko unijo in evropskimi vrednotami**. Eden najpogostejših odgovorov, ne glede na etnično oziroma nacionalno pripadnost, je bil izražen skepticizem o Evropski uniji, čeprav so mnogi intervjuvanci hkrati s tem izrazili tudi svoje upanje oziroma pričakovanja za boljše (čezmejno) sodelovanje in sobivanje ne glede na zgodovinske spore in delitve. Določeno

identifikacijo z Evropo je torej možno zaznati, res pa je, da je pripadnost lastni nacionalni-etnični identiteti še vedno prevladujoča (zlasti med večinskim prebivalstvom). Pri tem so zanimive eksplicitne (pogosteje pa implicitne) asociacije intervjuvancev z bivšo jugoslovansko identiteto kot - tako kot v evropskem primeru - "transnacionalno" identiteto. Nekateri vprašani so izrazili tudi določen, čeprav oklevajoč optimizem o skupnih evropskih vrednotah (solidarnost, svoboda, mir, sodelovanje, komunikacije, interakcije itd.), ki naj bi predpostavljale sobivanje številnih heterogenih identitet. Te vrednote so pogosteje izražene med člani manjšinske skupnosti, pri katerih že tako ali tako nastopa tesno prepletanje večih identitet kot v primeru pripadnikov večinske skupnosti. Obenem pa respondenti opozarjajo, da omenjeno usklajevanje številnih različnih identitet ni vedno nekonfliktno. Identiteta slovenskih Italijanov je tako zbirka različnih stvari v majhnih odmerkih: istrska glede na življenjski prostor, italijanska glede na etničnost, slovenska glede na državljanstvo, pa tudi evropska. Gre torej za kompleksno identiteto in prav zaradi tega Italijani v Sloveniji nemara predstavljajo prve prave državljane porajajoče se evroregije.

Sklepne misli

Z vidka čezmejnega sodelovanja so procesi evropskega povezovanja nedvomno odprli širši prostor interakcij in komunikacij v obmejnem področju. Obenem pa globalizacijski procesi predstavljajo nove izzive zlasti manjšinskim skupnostim. Če ima Italijanska narodna skupnost v Sloveniji torej ambicije postati pomembna akterka tako v regiji kot v čezmejnem sodelovanju v širšem evropskem okolju, potem je zanjo bistveno, da minimalizira notranje konflikte, do katerih prihaja v skupnosti. Številne italijanske organizacije in društva bi namreč morali združiti svoj kritični potencial in nastopati skupaj, kadar je to možno. To je še posebej pomembno zaradi majhnega števila pripadnikov skupnosti (v absolutnem smislu). S povečanjem svoje vloge v regiji bi namreč Italijanska skupnost lahko premostila vsaj dva velika problema: notranji problem, ki se kaže v staranju pripadnikov skupnosti in pomanjkanju mlajših članov, ter zunanji, to so odnosi z vlado oziroma slovensko državo.

Priporočila

- **Dosledna implementacija zakonskih pravic narodnih skupnosti v praksi, financiranje te implementacije in kazenske sankcije v primeru, ko zakoni niso upoštevani še zlasti na naslednjih področjih:**
 - **dvojezičnost:** lokalni uradniki v državni in lokalni občinski upravi ne bi smeli kršiti pravil o dvojezičnem ustnem in pisnem sporazumevanju, saj so občinske določbe s področja dvojezičnosti zelo natančne in predvidevajo sankcije, kadar so te določbe kršene; kršitve je možno zaznati zlasti v nedosledni dvojezičnosti javnih znakov in napisov **(1)**, pomanjkljivem (neustreznem) izrazoslovju v italijanskem jeziku na javnih znakih in napisih **(2)**, javni rabi italijanskega jezika na državni in občinski ravni **(3)**, prisotnosti manjšinskih/italijanskih simbolov v javnosti **(4)**
Dvojezičnost pomeni več kot samo rabo dveh jezikov; pomeni tudi reprezentacijo območja, kjer se prepletata dve različni kulturi, zgodovini in tradiciji.

- izobraževanje: slovenska država bi morala ozavestiti svoje državljane, zlasti mlajše, da v Sloveniji ne živijo samo Slovenci, pač pa tudi pripadniki drugih nacionalnosti in etničnosti, tako na primer slovenski učbeniki ne izpostavljajo v zadostni meri Italijanske narodne skupnosti, ta je omenjena zgolj v okviru redkih šolskih predmetov, posledično pa je tudi njena prepoznavnost med splošno slovensko populacijo vse manjša, zlasti pa po letu 1991 **(1)**; učinkovitejše bi morale biti državno podpiranje usposabljanja italijanskih učiteljev in profesorjev v italijanskem jeziku v Italiji, saj kljub vsakodnevni rabi jezika v slovenskem okolju pripadniki skupnosti ne morejo slediti spremembam, ki nastajajo v jeziku **(2)**; vse manjši vpis v italijanske šole bi bil lahko vsaj delno zaustavljen s kakovostnim učnim programom, kvalificiranimi učitelji in sodobnimi delovnimi pogoji, ki bi omogočali popolnjenje italijanskih šol v Sloveniji **(3)**
 - množični mediji: TV Koper/Capodistria bi morala biti vidna v Italiji, vsaj v sosednjem Trstu, kar bi pomenilo tudi dodatna sredstva pridobljena z oglaševanjem na tem območju; prav tako bi morala biti TV Koper/Capodistria vidna tudi na Hrvaškem
 - družbenoekonomsko področje: staranje italijanskega prebivalstva, vse pogostejši mešani zakoni, intenzivnejše gibanje prebivalstva in podaljšano otroštvo so le nekateri od razlogov splošnega upadanja števila prebivalstva; čeprav gre za splošen trend, pa je ta toliko bolj izrazit pri manjšinskih skupnostih **(1)**; ker mlajše generacije ne vidijo koristi v uradnem razglašanju lastne pripadnosti Italijanski skupnosti, bi morali izboljšati njihove zaposlitvene možnosti: le malo je namreč delovnih mest, kjer je možno uporabljati italijanski jezik – novinarstvo in šolstvo sta praktično edini področji, ki nudita zaposljivost z možnostjo uporabe italijanščine kot delovnega jezika **(2)**; skupnost in celotna družba bosta morali zagotavljati razmere, v katerih bodo mlajše generacije videle prednosti svoje etnične pripadnosti in se posledično odločale za eksplicitnejše identificiranje s skupnostjo **(3)**
- **Zagotovitev možnosti za ekonomsko neodvisnost Italijanske narodne skupnosti:**
 - tako slovenska kot italijanska vlada bosta šele morale razumeti nujnost tega dejstva in doseči politično voljo za njegovo uresničitev: sistem financiranja narodnih skupnosti se mora spremeniti, da bi se doseglo njihovo čim večjo ekonomsko samostojnost, in sicer s tem, da bi vladi zagotovili začetni kapital za vključevanje v projekte in večje investicijske programe, ki bi dolgoročno prinesli ekonomsko korist skupnosti (mali podjetniki, podjetniške spodbude itd.)
 - Italijanska narodna skupnost nima kratkoročnih virov financiranja, s katerimi bi lahko vstopala v čezmejne projekte
 - Interreg in drugi čezmejni programi so pretežno “mehki” projekti, ki sicer lahko vodijo v trajnejše in večje investicijske projekte v prihodnosti; vmesni cilj pa je vzpostaviti in povečati stopnjo zaupanja med partnerji v projektih: prepoznanje, znanje in zaupanje so predpogoj za nadaljnje sodelovanje, skupno načrtovanje, investiranje in reševanje skupnih problemov
 - **Uresničitev intenzivnejše fluktuacije, obojestranskih in vzajemnega sodelovanja (ekonomskega, političnega, kulturnega, izobraževalnega itd.) med obema**

italijanskima skupnostima v Sloveniji in na Hrvaškem (še zlasti po vstopu Hrvaške v Evropsko unijo)

- **Manjšine ne bi smele biti uporabljene kot instrument države v procesih pogajanj med državnimi institucijami, nacionalnimi vladami in/ali v evropskem prostoru**
- **Sodelovanje (čezmejno, med večinsko in manjšinsko populacijo, med manjšinami itd.) in interakcije bi morali postati način iskanja skupnih rešitev** (na področju podjetništva, kmetijstva, okolja, kulture, sociale itd.)
- **Čezmejni in drugi programi, ki soustvarjajo, spodbujajo in navdihujejo okolje v obmejnih regijah, lahko pripomorejo k temu, da manjšine niso prepuščene svojim lastnim izoliranim okoljem:**
 - manjšine se morajo vključevati v širše okolje in integrirati kot enakopravne partnerice v slovenskih in italijanskih (večinskih) institucijah; glavna težava Italijanske skupnosti v Sloveniji je premalo povezav in sodelovanja s pripadniki večinske skupnosti
 - italijanska in slovenska vlada morata organsko in sistemsko vključiti Italijansko skupnost v evropske (čezmejne) programe
- **Nujno kadrovske izboljšanje na področju izurjenih in kakovostnih strokovnjakov v skupnosti za pripravo in izvedbo evropskih in drugih projektov**
- **Večja zavest večinske populacije v Sloveniji in Italiji o obstoju Italijanske skupnosti:**
 - večinski množični mediji so vse manj zainteresirani za zadeve, ki se tičejo manjšinskih skupnosti, čeprav bi moralo biti ravno obratno
- **Uskladitev aktivnosti in interesov znotraj Italijanske skupnosti s ciljem združiti kritični potencial celotne skupnosti in postati privlačnejši za mlajše generacije:**
 - Italijanska skupnost bi morala izpeljati določene spremembe v svoji notranji organiziranosti s ciljem povečati potencial same skupnosti: več energije in pripravljenosti ljudi za delo na določenih dogodkih in projektih bi pomembno prispevalo k večji kulturni prepoznavnosti in vidnosti Italijanske skupnosti tako v Sloveniji kot v Italiji; če bi skupnost izraziteje izpostavila zahtevo, bi italijanščina morda postala pogosteje uporabljena ne samo v smislu formalne dvojezičnosti, pač pa tudi v vsakodnevem javnem življenju – to bi v zameno odprlo prostor za diskusijo o zadevah, ki se neposredno tičejo skupnosti *Brez kritičnega glasu Italijanske skupnosti bo zelo težko preseči diskrepanco, ki obstaja med formalno zakonodajo s področja pravic manjšin in vsakdanjo prakso.*
- **Ustvarjanje splošne atmosfere (slovenska vlada bi morala tu še posebej aktivno nastopiti), v kateri bi imela manjšinska pripadnost pozitivno konotacijo tako v regiji kot v državi in kjer bi bila prisotna sodelovanje in sobivanje ljudi z različnimi etničnimi, nacionalnimi in drugimi identitetami kljub zgodovinskim sporom in delitvam:**
 - prvi korak na mikro ravni bi bil, da bi starši – ali vsaj eden od njih – v mešanih zakonih s svojimi otroci govorili italijansko, zaradi česar bi se otrok zaradi

svoje italijanske identitete v prihodnje ne počutil tujca v sicer italijanskih šolah
in v širšem okolju